

Національна академія наук України
Інститут історії України
Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів
Регіональний навчальний центр Всесвітньої митної організації
Академія соціальних наук України

XI міжнародна наукова конференція

ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ ТА МИТА

26–27 жовтня 2017 р.
Дніпро

Тези доповідей

ОРГКОМІТЕТ

XI міжнародної наукової конференції “ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ ТА МИТА”

Головуючі:

1. *Ченцов В. В.* – д.і.н., д.держ.упр., проф., перший проректор Університету митної справи та фінансів;
2. *Смолій В. А.* – д.і.н., академік НАН України, директор Інституту історії України Національної академії наук України.

Заступники головуючих:

3. *Дячок О. О.* – к.і.н., доц., доцент каф. теорії та історії держави і права Університету митної справи та фінансів;
4. *Колесников К. М.* – д.і.н., проф., декан юридичного факультету Університету митної справи та фінансів;
5. *Шевченко В. В.* – к.і.н., с.н.с., старший науковий співробітник відділу історії України XIX – початку XX ст. Інституту історії України Національної академії наук України;
6. *Приймаченко Д. В.* – д.ю.н., проф., проректор з наукової роботи Університету митної справи та фінансів.

Члени організаційного комітету:

7. *Морозов О. В.* – д.і.н., доц., професор кафедри теорії та історії держави і права Університету митної справи та фінансів;
8. *Блануца А. В.* – к.і.н., старший науковий співробітник відділу історії України середніх віків та раннього нового часу Інституту історії України Національної академії наук України;
9. *Барабаш Ю. В.* – д.і.н., начальник відділу міжнародних зв'язків Університету митної справи та фінансів;
10. *Марценюк О. О.* – к.держ.упр., керівник навчально-наукового центру Університету митної справи та фінансів.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Університету митної справи та фінансів
(протокол № 2 від 25.09.2017 р.)*

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту історії України НАН України
(протокол № 8 від 03.10.2017 р.)*

Наукова редакція та впорядкування О. О. Дячка.

податку з торгівлі та промислів, гербового збору та акцизних зборів відповідно до діючих в Російській імперії законів.

Таким чином, аналіз податкової політики російського окупаційного режиму на західноукраїнських теренах свідчить про відсутність системного підходу в організації оподаткування та грубе ігнорування російською владою норм міжнародного права.

ВПЛИВ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ НА РОБОТУ ХАРКІВСЬКОЇ МИТНИЦІ У 1915 РОЦІ

Дейнеко Сергій Миколайович

Харківський історичний музей імені М. Ф. Сумцова (м. Харків)

Перша світова війна кардинально вплинула на роботу закладів Департаменту митних зборів Російської імперії. Установи, що працювали на західному кордоні, евакуювали до внутрішніх районів імперії, ті ж, що не припинили роботу, стали працювати вже в інших умовах.

Розпочинаючи з літа 1914 р. російський уряд видав низку законодавчих актів, які суттєво обмежували експорт та регламентували імпорт. Так, 28 липня 1914 р. вийшов указ, що обмежив комерційні зв'язки іноземних підприємців з їх бізнес-партнерами в Росії; 12 серпня заборонили експорт промислової сировини, продуктів тваринництва та лісівництва, деяких категорій зерна і кормових культур. Згідно з Положенням Ради міністрів від 3 серпня 1914 р., для нейтральних та союзних держав зберігалися довоєнні митні ставки, а невдовзі, 20 серпня 1914 р., російський уряд обмежив торговельні привілеї тих країн, що не потрапили до цієї категорії. Подібна практика продовжилася і в подальшому. 28 лютого 1915 р. Рада міністрів тимчасово збільшила на 100% ставки загального митного тарифу по європейській торгівлі. Відповідно, втрачали силу конвенційні положення німецько-російських торговельних договорів від 1894 та 1904 рр., а також аналогічний договір з Австро-Угорщиною від 1906 р.

У даному дослідженні ми розглянемо декілька показників роботи Харківської митниці, що зазнали змін внаслідок війни: 1. Напрямки ввезення і транзиту імпорتنих товарів; 2. Вартість привезених товарів; 3. Сума мит, зібраних у Харкові у 1915 р.; 4. Країни-імпортери.

До війни основний потік іноземних товарів до Харкова йшов через митниці на західному кордоні. У 1915 р. він повністю поміняв напрямок. Так, з 15 709 товарних місць, отриманих Харківською митницею у 1915 р., через Білоостровську митницю (на кордоні з Великим князівством Фінляндським) завезли 12 387, Петроградську – 2102, Владивостоцьку – 1019, Архангельську – 17, на інші заклади загалом припало 70 товарних місць. Треба зазначити, що найперспективнішим портом у тих умовах, як не дивно, вважався Архангельський. Але доставляти через нього товари хар-

ківські митники отримали право лише у грудні 1915 р. Владивосток, не дивлячись на досить непогані показники, вважався серед харківських підприємців не надто перспективним транзитним пунктом. Його основний недолік – велика відстань від Харкова. Яскравим прикладом слугує той факт, що фірми на ім'я яких у квітні 1915 р. прибули товари у порт Владивостока, лише восени отримали можливість транспортувати їх до Харкова.

Поштові посилки до Харківської митниці направлялися головним чином через Петроградську митницю. Так, з 30 083 посилок, які прибули до Харкова у 1915 р., через Петроград доправили 18 311, через Архангельськ – 4817, через Владивосток – 4123, через Маньчжурську митницю – 2619, та Унгенську – 213.

Якщо порівняти вартість ввезених товарів за 1913 та 1915 рр., то у 1915 р. зменшилося у 30 разів ввезення виробів зі скла; в 11 разів – спиртних напоїв; у 6 разів – різноманітних машин; у 5 разів – мануфактури, виробів з металу і лампочок розжарювання; в 4 рази – галантереї та виробів зі шкіри; в 3 рази – парфумерії та прянощів; в 2 рази – фізичних приладів, хірургічних інструментів та електроприладів; в 1,5 рази – письмового приладдя.

Зовсім перестали привозити музичні інструменти, чай, хутро, пряжу, тютюн і будівельні матеріали.

Збільшилося ввезення через Харківську митницю кави та какао в 1,5 рази і паперу у 5 разів, який завозили з Фінляндії. Різке збільшення фінської паперової продукції на харківському ринку пояснюється тим, що російські виробники скоротили виробництво внаслідок подорожчання палива і зростання заробітної плати робітників, тобто підвищилася собівартість паперу. Відповідно вони не могли на рівних конкурувати з фінськими виробниками, які користувалися дешевою електроенергією та платили невисоке ввізне мито.

Новинкою на місцевому ринку стали вироблені в Калькутті (Індія) лантухи з джуту. В 1915 р. через митницю в Харкові ввезли більше 1 мільйона одиниць цієї тари, а на 1916 р. замовили ще 6 мільйонів. Запит на подібну продукцію створили установи, підпорядковані Військовому міністерству, місцеве земство, власники борошномельних підприємств і цукрових заводів.

У 1915 р. надійшло ввізних мит лише на 589 901 руб., що у порівнянні з 1913 р. менше у 2,5 рази. Основними товарами, що забезпечили хоч якісь надходження до скарбниці Харківської митниці, стали папір, кава, какао і джутові лантухи з Калькутті.

Напередодні війни основними постачальниками різноманітних товарів на харківський ринок були підприємці з Німеччини, за ними йшли імпортери з Франції, Австро-Угорщини, Великої Британії, Швейцарії та Північно-Американських Сполучених Штатів. Заборона ввезення деяких товарів та 100% надбавка до мита призвели до того, що німецькі і австро-угорські фірми втратили місцевий ринок.

Таким чином, список держав-імпортерів у 1915 р. суттєво змінився. Перше місце посіла Велика Британія та її колонії, звідки на харківський ринок надходили тканини з вовни, шкіряні вироби, кава, какао, джутові лантухи, більша частина фізичних, хімічних, електротехнічних приладів і хірургічних інструментів, машин, виробів з металів, письмового приладдя. Загальна вартість привезених у 1915 р. до Харкова імпортованих товарів склала 1 794 129 рублів. З них на долю англійського імпорту прийшлося 789 400 рублів, або 44% від загального обсягу. На другому місці за обсягами ввезених товарів знаходилася Франція. В основному це галантерея, зокрема шовкові тканини, парфумерія, спиртні напої та деякі інші товари на загальну суму 319 830 рублів, або 18%. Третє місце серед імпортерів зайняла Німеччина з сумою 143 530 рублів, або 8%. Необхідно зазначити, що всі оформлені з митною відношенні у 1915 р. німецькі товари були завезені до Харкова ще до війни і зберігалися на складах митниці. Далі у списку імпортерів ідуть: Швейцарія – 5%, Швеція – 3%, Північно-Американські Сполучені Штати і Данія – по 2%, і Японія з 1% імпорту від загального обсягу. Ввезення товарів з Китаю, Італії, Норвегії, Австро-Угорщини і Греції було дуже малим і сумарно склало 2%.

У підсумку треба зазначити, що 1915 р. виявився для Харківської митниці дуже скрутним. Через війну Російської імперії з Німеччиною, своїм основним торговельним партнером, дуже суттєво змінилися транзитні шляхи, якими до Харкова dopravляли різноманітні закордонні товари. Відбулася переорієнтація з митниць на західному кордоні на аналогічні установи Півночі та Далекого Сходу. По більшості товарних груп вартість привезеного знизилася у рази, винятком стали лише джутові лантухи, папір та кава з какао. Сума зібраних мит, у порівнянні з 2013 р., знизилася у 2,5 рази. Німеччина втратила лідерство серед країн-імпортерів на харківському ринку і посіла лише третє місце за загальною вартістю ввезених товарів. Австро-Угорщина в цьому рейтингу перемістилася з третього місця на восьме, яке посіла разом з декількома іншими державами. Але натомість на місцевому ринку з'явився новий конкурент – Японія. Таким чином можна сказати, що держава, в особі Харківської митниці, зазнала суттєвих фінансових втрат, а місцеві підприємці вимушені були шукати нових торговельних партнерів і нові шляхи доставки імпортованої продукції на харківський ринок.